

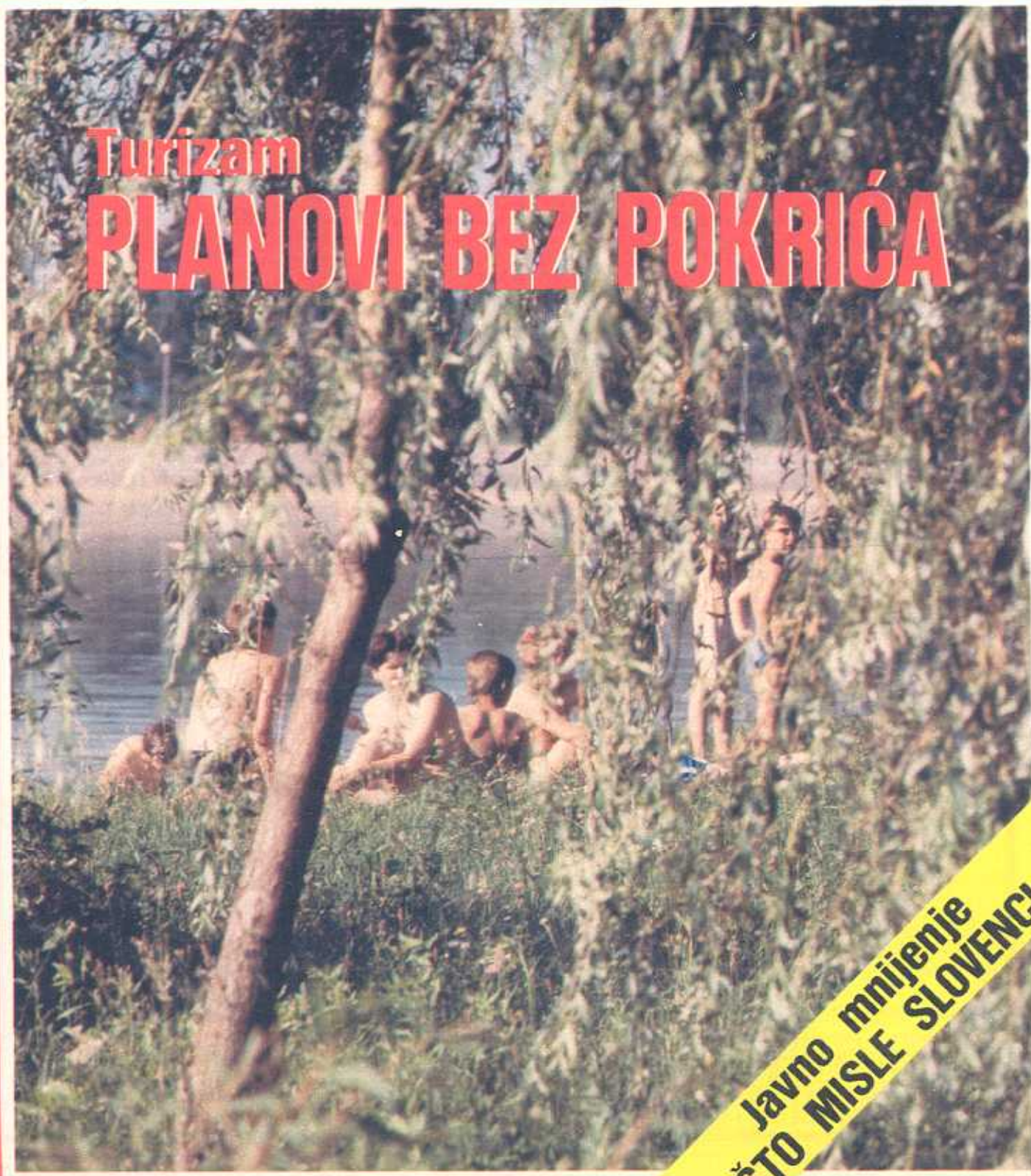
danas

Godina VI
Broj 284
28. srpnja 1987.
Cijena 300 dinara

AUSTRIJA 25 ASH
BELGIJA 54 BFR
FRANCUSKA 7 FF
ITALIJA 1700 LIR
NIZOZEMSKA 3,80 HFL
NIJEMACKA 3,50 DM
SVEDSKA 12 SKR
SVICARSKA 3 SFR

Turizam

PLANOVI BEZ POKRIĆA

**Javno mnijenje
ŠTO MISLE SLOVENCI**

ŠTO MISLE SLOVENCIMA

Istraživanja pokazuju da se žitelji najrazvijenije republike sve više priklanjaju demokratskim vrednotama

Slovensko javno mnijenje postaje sve zrelije. Slovenci su sve kritičniji prema društvenoj zbilji, njezini politički, ekonomski, ideološki i kulturni fenomeni dobivaju sve zorniju oštrinu, a vrlo često i sasvim nova osvjetljenja. Pod mrazovima novoga svijeta ne samo što se jasno uočavaju čvorišne točke od kojih zavisi izlazak iz labirinta krize već i rast osjetljivosti i prijemčivosti za – još uvijek – tabuirane ideje. Slovenci su danas uvelike skloni (što s ostalim dijelom Jugoslavije vjerojatno nije) zamisliti kao što su: civilno društvo, legalizacija štrajka, nacionalni kulturni prostor, civilno služenje vojnog roka, društveni pokreti, ukidanje člana 133. KKZ, referendum (glede Ustava i nuklearke), likvidacija gubitaka, nov koncept Stafete...

Ovogodišnje ispitivanje slovenskoga javnog mišljenja (jedino takvo u Jugoslaviji) – čije pulsiranje već 19 godina otčitava *Center za raziskovanje javnog mnjenja in množičnih komunikacij, pri Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo* u Ljubljani – znatno je »podebljalo« prijašnje tendencije, potvrdilo orijentaciju od autoritarnosti k participaciji, od centralizacije k decentralizaciji, od hijerarhije prema pojedinačnoj autonomiji. Sagledavanje strujanja javnog mnjenja Slovenije još nije dobilo svoj završni »glanc«, ali i »sirovi« rezultati pokazuju sve osjetnije priklanjanje kazaljke slovenskoga kulturno-političkog barometra prema demokratskim vrednotama. Lipanjsko istraživanje istraživačke grupe (dr. Peter Klinar, dr. Boštjan Markič, dr. Zdenko Roter, dr. Zdravko Mlinar, Cvetko Trampuž) koju je predvodio dr. Niko Toš potvrdilo je da su nova gibanja u slovenskome duhovnom prostoru dobila legitimitet. Dok se u ostatku Jugoslavije – negdje više, negdje manje – na ideje kao što su otkonjenje štrajkova, civilno služenje vojnog roka, eutanazija verbalnog delikta ili novopraznovanje *Dana mladosti* gleda kao na podrivanje države ili liberalističke manguparije, – koje se s gnušanjem odbacuju ili se kraj njih prolazi »kao pored turskog groblja« – u Sloveniji ravnopravno s drugima dijele životni prostor.

Ekološka svijest

Danas čak više od tri četvrtine punoljetnih građana Slovenije (dakle, nije riječ samo o Slovincima) kritički reflektiraju moguće posljedice energetskog razvoja, tj. iskazuje svoju odbojnost prema nakanama da se energetska budućnost traži u atomskim reaktorima. Takvu

mogućnosti oni ne smatraju svojom, ona im je strana (vjerojatno je i Černobil učinio svoje), bliska jedino manekenima atomskoga lobbyja i vjernicima tehnologije. Zanimljivo je da su svi ispitanici (uzorak je obuhvatio 2060 osoba) registrirali černobilsku katastrofu i pokazali visok stupanj bojazni od mogućnosti njezina ponavljanja. Strah nije ograničen samo na NE Krško ili na Prevlaku dakle na Sloveniju i Hrvatsku, već i na cijelu zemlju. Dakle, velika većina Slovenaca nuklearnima kaže: NE! Znači li to povratak u tehničko barbastvo? Dr. Niko Toš to »ne«, ne smatra gašenjem tehnološkog optimizma, nego javljanje kritičkoga skepticizma drži probudenom ekološkom svijescu građana Slovenije svijescu koju je iz sna prenuo ne samo Černobil već i sve izraženija senzibilnost za neponovljive vrednote kao što su zdravlje, priroda i život. Nova se tehnologija prihvaća kao osnova razvoja, ali se kritički promišljaju i njezine moguće posljedice.

Koliko (neljudska) atomskih elektra na nije nešto isključivo slovensko toliko zamisao slovenskoga kulturnog prostora sigurno jest. Samo što se javila na obzoru, ta je ideja naišla na niz osporavanja. Udarali su po njoj žigove tobožnjega novog dokaza slovenskog ekskluzivizma, spočitavali njezinim tvorcima zanemarivanje jugoslavenskih nacionalnih specifičnosti (»jer što bi bilo kad bi to isto tražili Srbi, Hrvati...«), paranoično upirali prstom kako se, eto, Slovenci žele okrenuti od Jugoslavije, pa potom vjerojatno i otcijepiti. Najmanje je bilo – kao što je kod nas gotovo pravilo – razložnog razgovora i uvažavanja razloga, uz plitka potkazivanja i prizemne objede. A rezultati pokazuju da

83 posto ispitanika bolje povezivanje Slovenaca u domovini s onima u Austriji i Sloveniji smatra sasvim opravdanim, da podupire formiranje jedinstvenoga slovenskog kulturnog prostora. Nepotrebnim ga drži tek četiri posto.

Slovenci su izuzetno osjetljivi na svoju nacionalnu samobitnost (možda više nego ijedna naša nacija), na svoju političku samostalnost (»Slovenija moja dežela!«), svoj jezik i uopće svoju kulturu. Drugi su pak osjetljivi jedino na tu slovensku osjetljivost. Ona im često izgleda kao sebičnost, a još češće kao prepotencija. Kad Slovenac u nekim drugim dijelovima zemlje počne govoriti slovenski, to je dovoljno da se neki naroguše (naravno, ima i Slovenaca koji dobiju osip kad u Sloveniji čuju »južnjake« i njihovu glasnu serbokroaščinu). To Slovincima smeta jer smatraju da se slovenski potcjenjuje, da se marginalizira. I ovogodišnje je ispitivanje slovenskoga mišljenja pokazalo osjetljivost za slovenski jezik, da je premalo brige da bi se »nastupalo u saveznim organima na slovenskom«, ali i to da ima velikih kritika na odnos drugih prema slovenskom jeziku. Kad je pak riječ o slovenskoj politici i njezinoj samostalnosti i prodornosti, također je izražena značajna kritičnost ispitanika. Za odgovor »premalo je samostalna« odlučilo se 43 posto punoljetnih građana Slovenije, dok istodobno nastojanjima za samostalnom nacionalnom politikom i republičkoj samostalnosti svoj glas daje 80 posto Slovenaca.

Ali to nije – kako objašnjava dr. Niko Toš – bilo kakva samostalnost, već ona koja u sebi nosi uvažavanje posebnosti, različitih interesa i koja je zasnovana na Dugoročnom programu ekonomske

Tone Stojko

Nova gibanja u slovenskom duhovnom prostoru: dr. Niko Toš

stabilizacije. Svaka tendencija k bilo kakvoj centralizaciji gubi podršku. Istraživanje pokazuje da ona nema šanse ni kada su ustavne promjene posrijedi jer ljudi, kako kaže Toš, svoj glas daju promjenama koje ne narušavaju republiku državnost kao osnovicu federalizma. Takav stav nije zadržan samo za Sloveniju nego je – kao vrhovni princip – protegnut i na ostale republike (jer se to načelo drži temeljem razvoja federacije). Koliko se važnosti pridaje ustavnim promjenama, dokazuje i činjenica da će Istraživački institut vjerojatno raditi posebno ispitivanje vezano za njih.

U Jugoslaviji uvijek u prvi plan dolaze različiti pogledi o načinu uređenja odnosa na području ekonomije, politike, kulture... Što mislite kojim putem treba rješavati probleme?

Suočavanjem različitih pogleda i prijedloga moguće je doći do zajedničkog rješenja problema	54,6%
Različiti pogledi i prijedlozi stvaraju zbrku, treba ih izjednačiti	17,8%
Probleme je moguće srediti državnim mjerama i prisilom	6,9%
Vojska lako riješi probleme i kod nas napravi red	2,4%
Ne znam, neodlučan sam	18,3%

te da ovogodišnji test slovenskih političko-kulturno-socijalnih strujanja pokazuje da su Slovenci skloni zamisli da se o ustavnim promjenama provede referendum (što do sada nikada nije bilo)

Takvo neposredno izjašnjavaње građani zahtijevaju i za nuklearke

Rukovodstvo u procijepu

Zanimljivo je kako Slovenci gledaju na odnos Slovenije i ostalih republika i pokrajina, kako ocjenjuju razvoj Slovenije u odnosu prema drugima, smatraju li da se razvijala ili zaostajala. Najveći postotak anketiranih (40 posto) odgovara da se razvijala, a upitani da kažu kako bi se ti društveno-ekonomski odnosi između našeg Sjevera i Juga trebali razvijati u budućnosti, odgovaraju (50,5 posto) da razvijeni trebaju pomoći nerazvijenima. Ali uz tu solidarističku orijentaciju sve je izrazitija i partikularistička tendencija, tj. da je daljnji razvoj nerazvijenih isključivo njihova stvar.

Bude li dalje raslo takvo stajalište, ubrzo će doseći amplitudu iz 1968. kada je krivulja takvog odnosa bila najviša. Jedan od načina za rješavanje jugoslavenskih ekonomskih, političkih, kulturnih i inih problema (pa možda i navedenoga) Slo-

venci vide u neprestanom sučeljavanju različitih prijedloga i mišljenja. Čak 55 posto anketiranih misli tako. Istodobno ih 37 posto ima povjerenja u slovensko rukovodstvo da će provoditi samostalan slovenski razvoj unutar Jugoslavije. Dakle, nije baš puno Slovenaca koji bi stavili ruku u vatru za svoje političko rukovodstvo, prije bi se moglo reći da se ono pomalo sumnjiči za nedovoljno slovenstvo, što s drugom stranom, na kojoj često trpi kritike za sebičnost, uskogrudnost i pomanjkanje osjećaja za zajedništvo i jugoslovenstvo, stvara procijep tome istom rukovodstvu.

U javnosti se dosta govori i piše o ukidanju onih članova Kaznenog zakonika SFRJ koji se odnose na slobodu govora i mišljenja. Da li vi osobno mislite da netko tko javno kritički govori, razmišlja, piše, zaslužuje takvu kaznu kao netko tko krađe, ugrožava živote drugih ljudi, itd.?

Da, to je kriminalno djelo i treba ga kažnjavati	13,8%
Ne, to uopće nije kriminalno djelo i nije ga moguće kažnjavati	67,4%
Ne znam, neodlučan sam	18,8%

Slovenski sindrom

Predrasude su stalan i neizbježan pratilac naših prilika, posebno naše politike. Nigdje toliko negativnih stereotipa kao u jugoslavenskoj političko-kulturno-socijalnoj svakodnevici: Hrvati neizvijenjeni separatisti, Srbi nepopravljivi centralisti, Albanci zagriženi iredentisti, Slovenci sebični autonomasi i ekskluzivisti. Na humusu takvih stereotipa niknuo je i tzv. slovenski sindrom. Kako ga prepoznati? Kao priču iz krème prema kojoj su Slovenci potencijalni razbijači Jugoslavije, egoisti koji ne brigaju za druge, sumnjivci koji dopuštaju širenje još sumnjivijih ideja – kao što su: civilno služenje vojnog roka (iz čega se izvodi zaključak da su onda i protiv JNA), alternativni pokreti, civilno društvo, Laibach... No kako pokazuje ispitivanje mišljenja Slovenaca o samima sebi, odnosno o mišljenju drugih o njima, oni sve stereotipe odbacuju i ne smatraju ih određujućim za svoje ponašanje. «Optužba je podnesena, optuženik je saslušan, optužba je odbačena» (dr. Niko Toš).

Slovenci odbacuju i druge predrasude koje su poput usuda pratile (a, na žalost, ima ih i sada) jugoslavenski socijalizam. Neprestana, birokratskom mašinerijom (tim neumornim strojevima za ideološku maglu) proizvedena paranoja od neprijatelja socijalizma, koji samo što ga svakoga trenu ne sruše, polako odstupa. Odbacuju se sparušene i izbljedgele predodžbe o ideološkim diverzantima i

nepouzdanim saveznicima (svaki seljak više nije potencijalni kulak; tri četvrtine ispitanika misle da je postojanje agrarnog maksimuma naša glupost) i neprijatelji pronalaze na drugim mjestima. Tamo gdje oni zapravo i jesu. Najveći neprijatelj Jugoslavije i njezina socijalizma jest inflacija, oni koji su do nje doveli i koji joj i dalje dopuštaju da se pretvara u mastodontu, te oni koji rješenje i spas vide jedino u administrativnom sistemu upravljanoj čvrstom i neumitnom državnom rukom. Zbog toga vjerojatno 64 posto Slovenaca i jest za zatvaranje nerentabilnih radnih organi-

Jeste li lani slušali Božićnu čestitku predsjednika SZDL Slovenije Jožeta Smolea na ljubljanskoj televiziji? Da li takvu čestitku na TV odobravate, ili ne odobravate?

Odobravam	55,1%
Ne odobravam	5,7%
Svejedeno mi je	12,6%
Ništa nisam čuo o tome	21,9%
Ne znam, neodlučan sam	4,7%

zacija (pod uvjetom da se radnici ne nadu na ulici, već da dobiju drugo zaposlenje).

Slovenski kritički naboj ne dopušta da nešto društveno relevantno promakne a da o njemu ne ostane nikakav kritički sud. Sve je prisutniji stav da javnost o svemu treba da kaže svoje. Na pitanje kakvo bi mjesto trebali u društvu imati postojeći društveni pokreti (ekološki, mirovni i sl.), 30 posto ispitanika odgovorilo je da bi morali djelovati samostalno ili u okviru SSRN. Takvo angažiranje – i uopće nastojanja mladih – Slovenci vrlo visoko vrednuju, bilo da je u pitanju stav oko Stafete, član 133. KKZ ukidanje smrtne kazne ili oko civilnog služenja vojnog roka (polovica je anketiranih za to da se ono dopusti).

Bijeg iz sistema

Slovenci su u velikoj mjeri kritični i prema nepostojanju političke odgovornosti, jednogodišnjim mandatima (kao preživjelima), efikasnosti političkog sistema, prema socijalizmu, samoupravljanju i Savezu komunista kao integracijskim činiocima (u očima Slovenaca njihova moć povezivanja opada). Posebno je skalpel kritike bio oštar kad je riječ o državnoj prisili, praznovjerju (samo šest posto Slovenaca vjeruje u postojanje davla), čudima (čak 81 posto ispitanika ne vjeruje u prikazivanja u Medugorju) i tzv. državnim tajnama (64 posto ljudi misli da bi jugoslavenska vlada morala objaviti dokumente o djelovanju Kurta Waldheima kao njemačkog oficira u Jugoslaviji). Pri tom Slovenci izjavljuju da žive lošije nego prije (nerijetko «iz ruke u usta»), zbog čega raste i skrb

za svaki dinar, jer na pitanje: «Da li vam ostane što novaca kad podmirite svoje životne troškove, odnosno troškove svoje obitelji?», 28 posto anketiranih izjavljuje »ništa mi ne ostane«, a 34 posto »vrlo malo mi ostane«. Unatoč tome, dvije trećine Slovenaca ipak smisao života vide izvan onoga što označavamo kao hedonistički moral (jesti, piti, dokolica...).

Može se reći da slovensko javno mnijenje ne samo što je postalo punoljetno nego da i sve osjetnije sazrijeva. To zrenje i s njim nerazdvojena kritičnost dje-

O slovenskoj nacionalnoj politici danas otvoreno raspravljamo i govorimo. Što mislite da li je dovoljno samostalna i prodorna, ili nije?

Još je previše samostalna ... 2,2%
Dovoljno je samostalna ... 29,4%
Premalo je samostalna ... 43,2%
Uopće nije samostalna ... 7,1%
Ne znam, neodlučan sam ... 18,2%

ca su krize koja je sveobuhvatna – od sve težega pojedinačnog življenja, preko krize politike i njezinih institucija (demokracije, samoupravljanja, SK...), preko pojava društvene dezorganizacije (mito, korupcija, privilegije, apatija i sl.) do svjetskih obilježja krize (zagadivanje okoline, strah od AIDS, novih tehnologija). Zbog toga se – kako tvrdi dr. Niko Toš – i javljaju tendencije bijega iz sistema (koji je često okoštao i nefleksibilan) htijenja za pronalazanjem novih i alternativnih rješenja. Ali takva nastojanja »nisu srozavanje u prazno, već potreba vlastitog sagledavanja problema i jasno zauzimanje stavova u odnosu na dileme u ekonomskom i političkom razvoju«. Pri tom se uvelike artikuliraju novi sadržaji političke svijesti koji onda u jugoslavenskom prostoru – nenaviklom na takve novine – stvaraju zbuñenost i nedoumice, nerazumijevanje, sumnje i zgražanja. A ispitivanje slovenskoga javnog mišljenja samo pokazuje – kao što reče dr. Niko Toš – da dominacija političke i ideološke svijesti sve više postaje prošlost, da se svijest sada javlja određena kritičkim preispitivanjem svakodnevne (prirodne okolice, pojedinačnog življenja i političkog sistema), pri čemu u prvom planu nastojanja za potvrđivanjem alternativnih mogućnosti društvenog razvoja i pojedinačnog života. Na djelu je jedna opća »sekularizacija« života. Da li je ona začeta i u drugim krajevima ove zemlje, ne može se pouzdano reći. Prvi dokaz njezina postojanja bit će ispitivanje javnog mišljenja.

Milan Jajčinović

PUT U VISOKO DRUŠTVO

Bogata su lovišta rezervati za »posebne« goste

Put u visoko društvo, naravno, ovisno o tipu društva, ide, kažu zlonamjerni, preko kreveta, a dobro obaviješteni tvrde: preko – nišana. Naime, najlakši način da dođete u elitu jest da postanete – lovac. Danas po jugoslavenskim šumama, barama, močvarama i inim za lov određenim (i neodređenim) mjestima lovi više od 270.000 lovaca. U jednu lovnu sezonu tom broju valja pridodati i ponekad pozamašan broj stranaca, raznih drugih gostiju i namjernika, pa se ne treba čuditi što katkad i 350.000 lovačkih pušaka zapraska našim šumama.

Otkako je postao zabava, lov je i vrlo skup sport. Puške, psi, municija, oprema, prijevoz, pridonijeli su da od njega žive čak cijele industrije. Da bi se naoružalo nekoliko divizija, koliko zapravo lovaca ima, samo za lovne terene u našoj zemlji proda se više od 25 milijuna metaka. A da bi se tolika količina prevezla, potreban je barem jedan transportni vlak.

Lovac je skladna, slobodna ličnost odana socijalizmu, ta je ličnost patriot koji zna interese svoje zemlje i do kraja se zalaže u njihovoj zaštiti i unapređivanju. Osoba je to koja u potpunosti shvaća domet i značaj vrijednosti divljači koju mu je, u obliku prava na upravljanje i gospodarenje lovištem, povjerila zajednica, kaže se u lovačkom kodeksu.

Vjerojatno svjesni tog ili još nekog interesa, lovci (ili neki drugi), ukinuli su diplomatski lov. Kako to reče Stane Dolanc, član Predsjedništva SFRJ, u nedavnom intervjuu: »... diplomatski lov ukinuli smo jer je preskup...«

Diplomatski lovovi održavali su se obično jednom na godinu na lovištu Karadordevo. Izlazivali su mnoge zavisti, jer nitko nije tako zavidan na lovačkom uspjehu kao lovac lovcu. Obični su se lovci tužili da oni manje, ili gotovo nikako ne mogu loviti jelene naprimjer, da u lovstvu i oko lova vladaju neki feudalni običaji, jer se lovci dijele na velike i male. Naročito onda kad je riječ o visokoj divljači. Dok su bogata lovišta bila rezervati za posebne goste, mnogi su se bacali na njih drvijem i kamenjem. Medutim, mnogo se toga nije promijenilo ni sada kada su mnoga lovišta pod lokalnom upravom. Kazu da se sada radi o decentraliziranim privilegijama. Kako drugačije objasniti, ako u tomu nema istine, tolike želje i napore općinskih skupština da posjeduju lovišta koja ništa osobito sama po sebi ne nose u njihov život?

Paljba bez dokaza

Na Prvom jugoslavenskom kongresu o prehrani (1966) spomenuto je na da smo »na dnu evropske ljestvice« i u potrošnji mesa divljači. Izračunano je da ona godišnje doseže jedva 200 grama po glavi stanovnika, što je mnogo manje nego u mnogim susjednim zemljama. To se bitno do danas nije promijenilo. Da-

kako, najveći broj ljudi nikad ne dobije (»po glavi«) taj statistički, idealni dio srnećeg buta i pačjeg batka jer su proračuni pokazali da lovina većinom završi u loncima lovaca, njihovih prijatelja i rođaka. Ako, dakle, prosječan Jugosloven i ne dobije meso, dobio je – rogove. Nedavno je, naprimjer, poznati revolucionar Jakov Blažević poklonio svoju lovačku zbirku zajednici, otvarajući tako prostor za različite komentare, više zlobne nego dobronamjerne. No, bez obzira na svakojake priče, sada svi imaju uvid u to koliko je i što (a vjerojatno i kako) lovio Blažević. O drugim trofejima, nekih drugih revolucionara, javnih i privatnih radnika može se saznati tek iz uvida u kataloge međunarodnih izložaba lova. Tako u jednom katalogu iz 1981. godine stoji da je, naprimjer, Stane Dolanc inače, kako i sam kaže, strastven i dugogodišnji lovac, 1980. godine na Belju odstrijelio jelena kapitalca ocijenjenog sa 245 točaka. Sada bi tržna vrijednost tog jelena bila oko 48 tisuća maraka! No, ni među političarima nisu svi isti. Osim istinskih ljubitelja lova, prvih profesionalaca, ima ne malo i onih za koje se kaže da »pucaju u što stignu«. Doduše, o tomu je vrlo teško suditi jer dokaza tko je u što pucao i tko je što ulovio vrlo je malo, osim ako trofeji nisu prikazani na izložbama kao što je spomenuta. Tko bi ga znao koliko se prvoklasnih trofeja krije u raznim vikendicama, ladanjskim kućama i stanovima!

Zasada još nije poznato koliko će ukidanje diplomatskog lova olakšati situaciju u jugolovstvu, no sumiraju li se sve »vidljive« i »nevidljive« koristi od lovstva (čak bez obzira na ekscese i sumnjiva mešetarenja), teško bismo njime mogli biti potpuno zadovoljni. Cehovska zadržanost mnogih lovačkih društava, nedostupnost produkata širem krugu potrošača, preskromni sveukupni rezultati turističkog lovstva, samo su dio razloga zbog kojih lovci i njihove organizacije već duže vrijeme trpe kritiku javnosti. Nerijetko se ističe kako u lovstvu i danas ima previše »feudalnih natruha«, a sami lovci da čine i svojevrsan neformalni oblik »političkih dogovaranja« i kombinatorike, valjda zbog toga što je u lovačkim društvima znan broj političara. Posljedica je svega toga sve manje divljači, a ono što se još ima izlovljava vrhuška i njihove svite različitih nivoa. A vjerojatno će u nekim drugim vremenima moći dobiti na uvid i koliko je tko platio za ono što je ulovio. Jer u trofejom smislu izgubili smo naslov prve lovačke velesile u Evropi kad je riječ o jelenu običnom, muflonu, vuku, medvjedu i divljoj svinji. A sudeći prema riječima Nikole Kmežića, predsjednika Predsjedništva Lovačkog saveza Jugoslavije, »na ovo nisu utjecali loši klimatski ili neki drugi nepovoljni prirodni uvjeti. Izostala je očigledno stručnost i briga lovaca, u ishrani prije svega. Uzgojnom odstre-